

TERZIJDE

VAN AL WIE ZWIJGEN, ZEGT DIRK PAUWELS HET MEEST GROEPSBEELD VAN EEN INDIVIDUALIST

De Cultuurprijs van de Stad Gent 1996 werd toegekend aan Dirk Pauwels (°Gent, 1944), en dat was op 8 april 1997 aanleiding tot een ludieke samenshoring in de Minard, waar bekende en minder bekende feiten en aspecten uit het artistieke leven van deze veelzijdige en bescheiden theaterman openbaar werden gemaakt en de man zelf, gedrevenner dan ooit, aan het woord kwam.

De veelzijdigheid van Dirk Pauwels is groot. Hij was ooit keramist en werkzaam in wat kunstzinnige vorming heette. Na een ongemeen boeiende periode bij Radeis (1978-1984) trad hij nog heel sporadisch op als acteur en regisseur. Als hij al eens in een productie te zien is, zoals in *Bernadetje* bijvoorbeeld, dan zorgt zijn bescheidenheid er wel voor dat anderen meer in het licht staan. Behalve met Radeis is zijn naam vooral verbonden met de twee Gentse broeikassen en uitvalbasisen: het Nieuwpoortteater (1984-1992) en Victoria (1992).

Dirk Pauwels is geen meeloper en hij wil ook geen koploper zijn, maar een individualist van een bijzondere, steeds zeldzamer wordende soort. Hij is een magneet die beweging brengt in de werkplaatsen waar hij komt en bij de mensen bij wie hij het theateravontuur uitlokt. Van éénrichtingsverkeer, gericht op export van producties, is daarin geen sprake. Na vijf jaar onder zijn artistieke leiding, is men nu bij Victoria zover gekomen dat "uit de relaties met buitenlandse confraters en kunstenaars een trafiek is ontstaan vanuit tegenovergestelde richtingen". In die zin heeft zich ook onder meer uit het Stekelbeesfestival het Victoria Festival ontwikkeld als een middel om buitenlandse grootmeesters naar Gent te krijgen en er mee samen te werken. Dit gebeurde recentelijk met Péter Halász van het Love Theater (New York), die in Gent het naar virtual reality verwijzende experiment *Hotel Het verloren kind* realiseerde met laatstejaars van het Conservatorium. Recenter nog is een mentorship gestart met de Amerikaan Roy Faudree, die voor Victoria Diederik Peeters begeleidt in diens eerste theaterproject.

Willen werken over alle grenzen heen is misschien wel aangeboren bij Dirk Pauwels en deze voortreffelijke eigenschap werd bij het cartoontheater Radeis al gauw "een manier van leven", gebaseerd op de internationale taal van de associatieve woordloze verbeelding, alhoewel af en toe toch iets gezegd werd. In elke productie van Radeis was Dirk de man die altijd zweeg en daardoor het minst voorspelbaar en bestendig kwetsbaar op de scène stond en het publiek het meeste aansprak.

*Dirk Pauwels (uiterst rechts) in **Vogels** van Radeis*

Woorden hebben Dirk Pauwels nooit echt veel gezegd. Hij ziet theater als een kijkspel en zolang het woord daarin geen spelbreker is, is het goed. Zelf voert hij ook zelden het hoge woord, al is hij in de ongeveer twintig jaar dat hij bezig is, toch een paar keer scherp uit de hoek gekomen en heeft hij zich daardoor ook een beetje meer bloot gegeven, zonder het beeld dat men van hem in de theaterwereld al had eigenlijk te wijzigen.

De eerste keer dat Dirk de stilte waarin hij zich graag hult, verbrak, was in 1992 in Antwerpen bij de opening van het Theaterfestival en juist vóór hij het Nieuwpoortteater zou verlaten waarvan hij in 1984 artistiek leider en programmator was geworden. Zijn State of the Union die hij knipogend een “wetenschappelijke lezing” noemde, kende een indrukwekkende apotheose in de vorm van een oproep tot de aanwezige minister en zijn adviesraad om de kleine kunstencentra eindelijk eens als volwaardige partners te erkennen binnen het geheel van de theatervoorzieningen. Meteen ook een dringende vraag om een spreidingsdialoog te openen met de vele gevestigde culturele centra, waarvan “enkele hun nek uitsteken voor niet zo gemakkelijk consumeerbare projecten”.

In het Nieuwpoortteater had Dirk Pauwels zelf al alle kansen te baat genomen om via “bezinning” tot “herbronning” te komen. Hij beoogde er een dubbele werking: een actieve naar eigen producties toe en een receptieve vanuit een steeds strenger doorgevoerde selectie uit het aanbod van kleine gezelschappen uit binnen- en buitenland. De basisopdracht van een productiehuis lag voor hem in het nauw betrokken zijn bij en het begeleiden van jong talent tijdens het groeiproces, omdat dan het beleid van het Nieuwpoortteater mee bepaald kon worden door de artiesten en er een ideeëncentrum kon ontstaan, een plek waar kunstenaars met elkaar en met andere disciplines geconfronteerd konden worden.

De programmatie in die periode in het Nieuwpoortteater was opvallend gevarieerd in genre en kwaliteit, maar er ontstonden veel boeiende dingen dankzij de meer dan gewone relaties met het kinder- en jongerentheater (Speelteater, Oud-Huis Stekelbees), met Alain Platel en zijn Les Ballets C de la B, met Het Muziek LOD en met dakloze theatermakers zoals Eric De Volder. In samenwerking met diens Theater van de Niets werd *Achiel de Baere* (1988) gerealiseerd, één van de hoogtepunten van het kleinschalige, niet gesubsidiëerde kwaliteitstheater. Het jaar voordien werd al een eerste stap gezet om het auteurstheater een speelse injectie te geven met *Patrick*, een project met vier auteurs (Walter Van den Broeck, Mark De Geest, Pjeroo Roobjee, Hedwig Verlinde) waaraan ook vier cultuurhuizen (De Warande, Monty, Nieuwpoortteater, Limelight) meewerkten. Van den Broeck schreef één bedrijf, de anderen schreven er elk een bedrijf bij en De Volder en Jules Terlingen maakten er tenslotte één collage en één productie van. Een ander en beter geslaagd experiment werd in 1992 gerealiseerd onder de titel *3 bics et 1 PC* met opdrachten voor een eenakter aan Eric De Kuyper, Rita Demeester, Pol Hoste en Guido Van Heulendonk. Dergelijke ondernemingen wijzen op inzicht (het teksttheater was en is inderdaad in de verdrukking en ook de kloof tussen literatoren en theater is een feit!), durf en taaie vastberadenheid. Dit was hoognodig, vooral in 1988-89 toen het Gentse stadsbestuur het Nieuwpoortteater gewoon liet vallen en wilde laten sluiten. Het theater had geen geld om bepaalde veiligheidsnormen na te leven, de stedelijke overheid beweerde geen geld te hebben om te helpen. Dirk Pauwels reageerde schriftelijk en furieus. Hij wees op het enorme gebrek aan communicatie tussen het stadsbestuur en het Nieuwpoortteater dat alles via anderen en per toeval moest vernemen. Hij wees er ook op dat Nieuwpoort voor Gent in eerste instantie een cultureel probleem was. Het Nieuwpoortteater werd als een belangrijke toevoeging aan het Gentse cultuurpatrimonium gewoon door het stadsbestuur genegeerd, terwijl er dan wel geld voorhanden was voor bijvoorbeeld de aankoop van Arena of ter ondersteuning van de opera. Gelukkig zag het provinciebestuur het anders en konden ook de naderende gemeenteraadsverkiezingen enige hoop op verandering wettigen. Dirk Pauwels kreeg een vloed van ondersteunende brieven en

*Dirk Pauwels (op de achtergrond) in **Bernadetje** door Victoria*

andere sympathiebetuigingen uit werkelijk alle hoeken van de wereld. Zo internationaal bekend en gewaardeerd zullen ze zich in het Nieuwpoortteater wel nooit gevoeld hebben en ook het nieuwe stadsbestuur kon daar niet naast kijken.

Nu is hij al vijf jaar bij Victoria bezig en gaan aantrekkingskracht en uitstraling steeds verder en dieper. Samenwerking met "huisartisten", zoals choreograaf Alain Platel, video-kunstenaar Frank Theys ("Van al wie niks te zeggen hebben, zijn wie zwijgen 't aangenaamst") of beeldend kunstenaar Stef Cafmeyer, gebeurde "uit verwondering voor het werk... en uit nieuwsgierigheid naar hoe zij hun verschillende artistieke achtergronden zouden vertalen naar een theatercontext". Belangrijk is dat Dirk Pauwels er over waakt dat samenwerkingsverbanden niet verroesten en dat zeer veel geïnvesteerd wordt in producties met "ongeschoolde" jongeren naast professionelen. Het succes van de *Victors*, van *Moeder & Kind* (Arne Sierens & Alain Platel) en de haast wereldwijde interesse voor *Bernadetje* rechtvaardigen de inzet.

Het is duidelijk dat alles wat gerealiseerd werd en wordt niet het werk is van één man. Een kunstenaar is altijd een groep, en toen Dirk Pauwels op 8 april 1997 in de Minard sprak, was het in naam van velen.

Zijn speech was behoorlijk lang, ironisch en verontrustend wat de toekomst van het openbaar leven betreft, waar het theater toch veel, zoniet alles mee te maken heeft. Als cosmopoliet bleek Pauwels zijn eigen Gentse plekje niet uit het oog te verliezen, die wereld in het klein, die multiculturele samenleving, die elke morgen weer nieuwe gevoelens, andere gedachten, onverwachte vragen, onontkoombare solidariteit oproept. Als woordvoerder van Victoria, cultureel ambassadeur van Vlaanderen, en vanuit een Vlaamse stad "samengesteld uit Vlamingen, Turken, Marokkanen, Polen en Hongaren" pleitte Dirk voor waakzaamheid over de vrijheid van de kunstenaar en tegen elke vorm van politieke engheid die, zoals in Frankrijk op een bepaalde plaats zeer onlangs gebeurde, "de grensdoorbreekende mentaliteit" in de weg staat die noodzakelijk is voor elke kunstontwikkeling. Die bezorgdheid om beknotting van artistieke en sociale vrijheid bleek ingegeven door reëel geuite insinuaties vanuit Vlaamse politieke hoek ten overstaan van Victoria en haar leiding. Dit uitgesproken sociaal-politiek engagement maakt het beeld van de door het officiële Gent erkende theaterman, dan ook voorlopig compleet.

Josse De Pauw heeft hem eens een priemgetal genoemd en daarmee op Pauwels' uitzonderlijke plaats gewezen in de verzameling van deelbare factoren, waaruit een groep, een gezelschap, een theatergemeenschap bestaat en die Dirk Pauwels vanuit het paradoxale maar hoogontwikkeld groepsgevoel eigen aan elke individualist, gelukkig nog altijd niet kan missen.

Roger ARTEEL